

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

Aan de burgemeester van de gemeente Rotterdam
Postbus 70012
3000 KP ROTTERDAM

**Directie Democratie en
Bestuur**

Turfmarkt 147
Den Haag
Postbus 20011
2500 EA Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Kenmerk
2021-0000390593

Uw kenmerk
3843914

Datum **28 SEP 2021**
Betreft Uw brief over verruiming mogelijkheden vervanging
stempassen

Geachte heer Aboutaleb,

Dank voor uw brief van 20 mei jl., waarin u beschrijft dat in Rotterdam bij de afgelopen Tweede Kamerverkiezing kiezers buiten hun schuld hun stempas niet hebben ontvangen. U wijst daarbij op de vervroeging van de termijn voor het aanvragen van een vervangende stempas. De raad van de gemeente Rotterdam heeft een motie aangenomen waarin wordt gevraagd om maatwerk voor burgers die buiten hun eigen schuld of door calamiteiten geen stempas hebben gekregen. Graag reageer ik op uw brief en op de motie.

Het is zeer te betreuren dat kiesgerechtigden door problemen bij de postbezorging en dus buiten hun eigen schuld geen stempas krijgen, en dat daardoor bij sommige Rotterdamse kiezers het gevoel is ontstaan dat hen het stemrecht ontnomen is. Ik zie enkele mogelijkheden om dat in de toekomst tegen te gaan, binnen de kaders van de wet. Meer daarover verderop in deze brief. Eerst schets ik de achtergrond van het uiterste moment waarop kiezers bij de Tweede Kamerverkiezing van maart jl. een vervangende stempas konden aanvragen, en zal ik ingaan op enkele alternatieven.

Tijdslimiet voor aanvragen vervangende stempas

Normaal gesproken is het aanvragen van een vervangende stempas mogelijk tot daags voor de stemming om 12:00 uur (de dinsdag voorafgaand aan de stembureaus tijdens de dag van de stemming vaststellen of de kiezer kan worden toegelaten tot de stemming).

Bij de afgelopen Tweede Kamerverkiezing konden kiezers vanwege de covid-pandemie al op de twee dagen voorafgaand aan de reguliere stembureaus naar het stemlokaal (vervroegd stemmen). Daarom is de tijdslimiet om een vervangende pas aan te vragen, vervroegd tot de vrijdag voor de stemming om 17:00 uur. Dat is geregeld in de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19. Immers, voorkomen moet worden dat kiezers twee keer kunnen stemmen (door eerst op maandag of dinsdag een stem uit te brengen en daarna nog een vervangende stempas aan te vragen).

Aan alternatieven kleven te veel nadelen

Er zijn opties om kiezers die op het laatste moment ontdekken dat zij geen stempas (meer) hebben, toch tot de stemming toe te laten, ook als de termijn voor het aanvragen van een vervangende stempas is verstreken. Die opties – die een wijziging van de Kieswet zouden vergen – hebben echter zodanige nadelen, dat ik daar geen voorstander van ben. Graag leg ik dat hieronder uit.

Stemmen in een willekeurig stemlokaal

Een eerste optie is terug naar de situatie vóór 2010, toen de kiezer moest stemmen in één specifiek door de gemeente aangewezen stemlokaal, dichtbij zijn woonadres. Als de kiezer kwam stemmen, hield het stembureau daarvan aantekening. Was de kiezer zijn stempas (destijds 'oproepingskaart' genaamd) kwijt, dan kon hem op vertoon van zijn legitimatie ter plekke een nieuw exemplaar worden uitgereikt. Sinds 2010 kan de kiezer stemmen in elk willekeurig stemlokaal in de gemeente. De stempas, die bij het stemmen wordt ingenomen, is sindsdien het bewijs dat de kiezer zijn stem niet reeds in een ander stemlokaal heeft uitgebracht. Het stemmen in een willekeurig stemlokaal heeft het stemproces makkelijker en toegankelijker gemaakt. Ik zou het daarom geen goed idee vinden om het stemmen in een willekeurig stemlokaal weer af te schaffen.

Online raadpleegbaar kiezersregister

Een andere optie is het invoeren van een online raadpleegbaar kiezersregister, waarin het stembureau bijhoudt dat de kiezer heeft gestemd. Dat register zou op de stemmingsdag(en) continu door alle stembureaus raadpleegbaar moeten zijn (gegarandeerde beschikbaarheid van 100%). Als dat om wat voor reden dan ook niet mogelijk is zou de verkiezing moeten worden stilgelegd, en dat zou natuurlijk zeer onwenselijk zijn. Ook kan dan niet worden teruggevallen op een papieren register. Van zo'n online raadpleegbaar register ben ik evenmin een voorstander, omdat dat het stemproces niet alleen een stuk complexer zou maken, maar ook veel kwetsbaarder voor digitale dreigingen.

Tussentijds bijwerken van het ROS bij vervroegd stemmen

Als vervroegd stemmen mogelijk is, zou de deadline voor het aanvragen van een vervangende stempas gehandhaafd kunnen blijven op de dinsdag voor de stemming om 12:00 uur, mits het ROS zou worden bijgewerkt na elk van de dagen waarop vervroegd is gestemd. De stembureaus zouden dan elke dag moeten bijhouden welke kiezers zijn opgekomen, de aanvragen om een vervangende stempas zouden pas daarna in behandeling kunnen worden genomen en de burgemeester zou na afloop de nummers van de betreffende stempassen moeten toevoegen aan het ROS, ten behoeve van de volgende stemmingsdag. Omdat het bijhouden van stempasnummers een foutgevoelige operatie is, die gemeenten en stembureaus bovendien met veel extra administratieve lasten zou opzadelen, ben ik ook van deze optie geen voorstander.

Andere mogelijkheden

Ik zie wel enkele andere mogelijkheden, binnen de kaders van de wet. Ik begrijp het verzoek om maatwerk bij het voorzien in een stempas voor burgers die buiten hun schuld om of door calamiteiten geen stempas hebben ontvangen. Ik zal in de circulaire t.b.v. de gemeenteraadsverkiezingen van maart volgend jaar meer helderheid scheppen over welke mogelijkheden er zijn op dit punt. Zo kan de burgemeester, mocht nog vóór het opmaken van het ROS worden ontdekt dat grote groepen kiezers geen stempas hebben ontvangen, proactief nieuwe stempassen versturen aan de kiezers die hierdoor geraakt zijn. Strikt genomen gaat het dan niet om vervangende stempassen in de zin van artikel J 8 van de Kieswet, omdat de wet het alleen mogelijk maakt dat de kiezer zelf dit document aanvraagt. Het betreft hier de situatie dat het ondenkbaar is dat er geen voorziening zou worden getroffen voor deze groep gedupeerde kiezers, ondanks dat de wet hierin niet expliciet voorziet. Wel benadruk ik dat deze werkwijze alleen goed inzetbaar is als de groep kiezers die geen stempas heeft ontvangen met voldoende zekerheid kan worden afgebakend, zodat een risico op verwarring over de geldigheid van de verschillende stempassen zo veel mogelijk wordt tegengegaan. Ten behoeve van kiezers die toch al een stempas hebben ontvangen, is het belangrijk dat de burgemeester duidelijk communiceert waarom hij nieuwe stempassen toestuurt en uitlegt dat de oude passen ongeldig zijn. Uiteraard moeten de stempasnummers van de oorspronkelijk verzonden stempassen in het ROS worden opgenomen.

Ook zou de gemeente burgers de mogelijkheid kunnen bieden om zich aan te melden voor een bericht via sms of een andere dienst, dat hen erop attendeert dat de stempas is verstuurd, en eventueel een nieuw bericht kort voor het verstrijken van de deadline voor het aanvragen van een vervangende stempas. De campagne van de Rijksoverheid attendeert kiezers in radio- en tv-spots ook op het belang van de stempas. Gemeenten kunnen daaraan ook zelf bijdragen, bijvoorbeeld door een opvallende envelop te gebruiken voor het versturen van de stempas, wat het risico kan verkleinen dat de post ongelezen wordt weggegooid.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,